

KARI LEINAMO, Vaasan yliopisto

MAIJA HALONEN, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Maaseutututkimuksen uusi tilanne

Jyrki Kataisen hallitusohjelman linjauksen mukaisesti Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän keskeiset virkamiehet siirrettiin vuoden 2012 alussa maa- ja metsätalousministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön. Hallinnollisella siirrolla ministeriöstä toiseen ei hallituksen esityksen (64/2011) mukaan pitänyt olla merkittäviä muutoksia valtakunnallisen maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeiden sisältöihin, laajuuteen tai niiden rahoittamisen edellytyksiin. Tutkimus- ja kehittämisvarojen merkittävän leikkauksen takia hankehakua vuodelle 2013 ei kuitenkaan avattu lainkaan. Hämmennystä lisäsi maa- ja metsätalousministeriön avaama haku Makera-rahastosta maaseudun alueiden käyttöön liittyvään tutkimukseen ja kehittämiseen.

Tilanne oli tutkimus- ja kehittämishankkeiden parikymmenvuotisessa historiassa uusi ja yllättävä. Se herätti suuren huolen mahdollisuuksista jatkaa valtakunnallista maaseutututkimusta. Epäselvää edelleen on, miten paljon maaseudun tutkimukseen ja kehittämiseen lähitulevaisuudessa panostetaan. Yksittäistä tutkijaa huolettaa oman työpaikan kohtalo tai mahdollisuus saada rahoitusta esimerkiksi maaseutuun liittyvään väitöskirjaan. Hieman laajemmin asiaa tarkastellessaan jää pohtimaan, onko kyseessä hetkellinen notkahdus,

pysyvä muutos vai kenties hallituspohjasta riippuva aaltoliike? Jos rahoitus jatkuu, suuntautuuko maaseutupolitiikka ja -tutkimus kohti kokonaistaloudellisesti edullisimpia tilaustutkimuksia?

Tutkimushankkeiden tausta

Suomalaisen maaseutututkimuksen juuret ulottuvat 1800- ja 1900-lukujen vaihteeseen, jolloin maaseudun olot ja ilmiöt olivat yhteiskuntatieteiden, kansatieteen ja historian tutkimuskohteena. Maaseutututkimusta käsitteenä ei vielä tunnettu. Tilanne säilyi tältä osin samanlaisena vielä 1960- ja 1970-luvuillakin, kun maataloussosiologian ja muun yhteiskunnallisen tutkimuksen, maantieteen ja aluetieteen sekä monitieteisten kylätutkimusprojektien kohteena oli maaseudun väestö ja olosuhteet. Erilaiset tutkimusperinteet ja koulukunnat löysivät toisensa vasta 1980-luvun aikana ja viimeistään 1990-luvun alussa ne yhdistyivät nykyisen kaltaiseksi maaseutututkimukseksi. Kaikki kylätutkimuksen ja sosiologian maaseutusuuntausten edustajat eivät kuitenkaan maaseutututkijoiksi muuttuneet. (Siiskonen 2009: 76–85.)

Elävä maaseutu -kampanja ja maaseudun kehittämisprojekti 1980-luvun lopussa samoin kuin ensimmäinen valtakunnallinen maaseutuohjelma

sekä projektin työtä jatkanut maaseutupolitiikan neuvottelukunta 1990-luvun alussa toimivat nyky-muotoisen maaseutupolitiikan lähtökohtina (ks. esim. Henttinen 2009: 66–75). Monitieteisen maaseutututkimuksen ja suomalaisen maaseutupolitiikan syntymisellä on ollut vahva keskinäinen yhteys. Uusia, pelkäästään maaseutuun keskittyneitä tutkimus- ja kehittämissyksiköitä perustettiin ja maaseutututkimus sai maaseutupolitiikasta tutkimuskohteen. Maaseutupolitiikan neuvottelukunnan ja myöhemmän maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kautta tullella rahoituksella on ollut alusta lähtien niin tärkeä merkitys, että voidaan puhua jopa maaseutututkimuksen ja -politiikan riippuvuussuhteesta. (Siiskonen 2009: 84, 88.)

Maaseudun kehittämisprojektin vuonna 1989 tilaama maaseutuelinkeinojen tutkimusohjelma sisälsi ehdotuksen laajojen tutkimushankekokonaisuuksien käynnistämisestä, mutta esitys ei toteutunut (Siiskonen 2009: 84–85). Sen sijaan maaseudun kehittämisprojektin aikana käynnistyneet kehittämishankkeet saivat täydennystä, kun määrärahaa alettiin vuonna 1992 myöntää myös tutkimushankkeille (Henttinen 2009: 67–68, 77–78). Kolmen miljoonan markan määrärahalla rahoitettiin yhteensä 29 tutkimushanketta. Osuus oli vielä vaatimaton, sillä tutkimushankkeet kattoivat ensimmäisenä vuonna vain 15 % myönnetyistä hankkeista ja 11 % myönnetyistä määrärahoista. (YTR-raportti 1999: 66.)

Varhaisten tutkimushankkeiden tarkoitus ja sisältö

Maaseudun kehittämisohjelman (1991: 59–60, 157–160) linjausten mukaan maaseutututkimuksen tuli selvittää yrittämisen edellytyksiä ja työn siirtämistä kyliin, edistää tietotekniikan mahdollisuuksia työnteossa sekä arvioida politiikkatoimien vaikutuksia maaseutupolitiikan kehittämiseksi. Tutkimuksella haluttiin ensisijaisesti vahvistaa maaseudun elinkeinoja ja työpaikkoja. Myös toisessa maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa linjattiin, että maaseutututkimuksen tulee vastata muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin ja maaseudun elinkeinojen kehittämismahdollisuuksiin (Toimiva maaseutu 1996: 100). Keskeistä oli löytää ratkaisu

johonkin maaseudun ongelmaan (Siiskonen 2003: 20). Tutkimuksella haluttiin edesauttaa maaseudun selviytymistä ja se nimettiin yhdeksi maaseutupolitiikan keinoksi (Uusitalo 1998: 44–47).

Tutkimushankkeet jakaantuivat 1990-luvulla yhteiskuntatieteelliseen maaseutututkimukseen ja muuhun, lähinnä biologiseen, tutkimukseen. Rahoitettavien teemojen säilyminen pitkään samoina toi tutkimukseen pitkäjänteisyyttä. (Siiskonen 2003: 21–23.) Huoli rahoituksen jatkuvuudesta oli kuitenkin jo 1990-luvun puolivälissä todellinen, sillä ymmärrystä hankerahoituksen tarpeellisuudelle ei kaikilta tahoilta saatu (Viljanen 1996: IV–VI). Tutkimushankkeiden tulosten hyödyntämismahdollisuudesta tämä ei ainakaan ollut kiinni, koska hankkeiden painopiste oli maaseudun ammattiteissa ja elinkeinoissa, etenkin elintarviketuotannossa. Tutkimuksen kohteena olivat niin kalanviljely, vihannekset kuin riistalinnutkin, vuosikymmenen lopulla puolestaan mehiläiset, pensasmustikka ja monitoimimaatilat. Toki maaseudun nuorisoa ja muuttoliikettäkin tutkittiin. (ks. Viljanen 1996; Puustinen 2001.)

Tutkimushankkeiden tarkoitus ja sisältö 2000-luvulla

Maaseutupoliittisissa kokonaisohjelmissa painotettiin 2000-luvun alkuvuosina yhteiskunnallisen maaseutututkimuksen kiinteää yhteyttä käytännön kehittämiseen ja maaseutupolitiikkaan. Tämän periaatteen linjattiin vaikuttavan merkittävästi tutkimusrahoitukseen. (Ihmisten maaseutu ... 2000: 74.) Hankkeilla haluttiin olevan maaseutupoliittista merkitystä ja niiden tulosten piti olla näkyvästi sovellettavissa maaseudun kehittämistyöhön ja maaseutupoliittiseen päätöksentekoon (Elinvoimainen maaseutu ... 2004: 204). Tutkijoiden näkemys oli osin erilainen: he pitivät tärkeänä maaseutututkimuksen siirtymistä kehittämisestä teoreettisempiin kysymyksiin ja ilmiöihin sinänsä, ilman että tähtäimessä on jatkuvasti maaseudun kehittäminen (Lemetyinen & Kurki 2003: 51).

Valtakunnallisten maaseudun tutkimushankkeiden sisältö on 2000- ja 2010-luvuilla säilynyt joka tapauksessa vahvasti maaseutupolitiikkaan liittyvissä teemoissa. Tärkeitä aiheita 2000-luvun

alussa olivat etenkin työllistymisen ja yrittäjyyden mahdollisuudet maaseudulla, maaseudun uudet asukkaat ja palvelujen uudet tuotantotavat, vapaa-ajan asutus ja kakkosasuminen sekä maaseudun ja maaseutupolitiikan arviointi. Näistä aihepiireistä ovat vuosikymmenen lopussa ja 2010-luvulla säilyneet vahvoina etenkin palvelut, vapaa-ajan asutus, yrittäjyys ja maaseutupolitiikka. Vanhojen teemojen rinnalle ovat tulleet esimerkiksi kuntarakenteeseen, maankäyttöön ja maaseutuasumiseen sekä kansalaistoimintaan ja osallistumiseen liittyvät aiheet. (ks. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2012.)

Tutkimustoimintaan liittyvä rahoitus on ymmärrettävissä sisällöllisen tarkastelun lisäksi laajasti myös rahoitusmuodon perusteella: varsinaisten tutkimushankkeiden lisäksi se on kattanut myös Rural Studies -verkostoon, maaseutuprofessuureihin sekä Maaseudun uusi aika -lehteen liittyvää rahoitusta. Nämä kaikki ovat 1990- ja 2000-luvun tärkeitä maaseutupoliittisia saavutuksia. Yliopistojen yhteistyönä toteutettava Rural Studies -verkosto sai alkunsa tutkimusrahoituksen turvin vuonna 2002, maaseutuprofessuurien rahoitus aloitettiin puolestaan vuonna 2003. (Siiskonen 2009: 88–89.) Erityisesti nämä uudenlaiset, maaseutupolitiikan ja akateemisen tiedemaailman yhdistävät maaseutuprofessorit ovat olleet täysin riippuvaisia maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kautta tulleesta rahoituksesta. Ratkaisu on mahdollistanut muun osarahoituksen. (Sillanpää ym. 2012: 96.)

Tutkimushankkeiden teemoittelu

Yleisten hakukriteerien lisäksi maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kautta rahoitettujen tutkimushankkeiden sisältöä ovat ohjanneet vuosittain muuntuvat teemat, joiden sisältö on tosin pysynyt pääpiirteittäin koko 2000-luvun ajan samansuuntaisena. Ennalta määriteltyihin teemoihin on vuosien aikana suhtauduttu monin eri tavoin. Vuosina 2001–2002 päättyneiden hankkeiden arvioinnissa suurin osa haastateltavista totesi, että teemoittelu kyllä ohjaa hankesuunnittelua, mutta ei rajoita liikaa. Tosin yksittäisissä haastatteluissa tuotiin esiin myös tarkkarajaisen teemoittelun haitat. Erilaisia ajatus- ja toimintakokonaisuuksia on vaikea yhdis-

tää ja tutkimuksesta saatetaan karsia tärkeitä osia pois, jotta se sopisi aseteltuihin teemoihin. (Vainio ym. 2006: 7.) Pohdintaa on herättänyt myös teemojen valinta ja sisällöllinen tausta. Esiin haluttaiisiin se maaseutupoliittinen suunta, joka kulloinkin teemojen asettelua ohjaa. (Siirilä ym. 2009: 13.)

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmää koskevassa arvioinnissa todettiin, että teemoihin perustava tutkimushankemenettely ei pysty riittävässä määrin vastaamaan päivänpolttaviin ongelmiin (Sillanpää ym. 2012: 96). Hakemuksia käsittelevän hankeryhmän mukaan hankeideat eivät ole kohdentuneet selkeästi asetettuihin maaseutupoliittisiin raameihin tai teemoihin, vaikka hakemusten laatua sinänsä on pidetty korkeana (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän ... 2012: 17). Ratkaisuksi on esitetty yksilöidympää teemamäärittelyä sekä kilpailutettavien tilaustutkimustyyppisten toimeksiantojen lisäämistä. Hankeryhmän tehtäväksi jäisi toimeksiannolle parhaimman ja kokonaistaloudellisesti edullisimman tekijän valinta. (Sillanpää ym. 2012: 96.)

Tutkimushankkeiden vaikuttavuus

Toteuttajien mielestä hankkeilta edellytetään paljon suuria tuloksia, pienellä rahalla ja nopeasti. Liiallisen edullisuuden ja lyhyen tähtäimen tavoitteiden on koettu karsivan erityisesti hankkeiden innovatiivisuutta ja asettavan hankkeiden tieteellisyuden kyseenalaiseksi. Teoreettisen pohjan luominen, käytännöllinen soveltaminen ja näiden kahden yhteensovittaminen jäävät näin ollen vaillinaisiksi. (Siirilä ym. 2009: 15–16.) Tärkeäksi on koettu myös pienten mosaiikkimaisten hankkeiden luoman kokonaisuuden aikaansaama tulos. Tutkimushankkeiden muodostama kokonaisuus, niin sisältöineen kuin tekijöineenkin, on pidetty itse asiassa yhtä hanketta merkittävämpänä saavutuksena. Pienempien ja vapaampien hankekokonaisuuksien myötä tutkijat ovat voineet suuntautua yhteiskunnallisesti merkittäviin aihepiireihin, jotka muutoin olisivat jääneet huomioita. (Sillanpää ym. 2012: 41.)

Päätelmät ja tulkinnat hankkeiden vaikuttavuudesta ovat vaihdelleet hankearvioinneissa jonkin verran. Myönteisimmillään maaseutututkimuksen on koettu edistyneen merkittävästi ja hankkeita on

pystytty hyödyntämään poliittisissa ohjelmissa ja selvityksissä. Tavallisesti tutkimushankkeita on kuitenkin pidetty lähinnä alkusysäyksenä uusien mahdollisuuksien löytämiseen, myöhempiin jatkotutkimuksiin, kehittämishankkeisiin tai muihin prosesseihin. Vaikka hankkeista saadaan ajankoh- taista tietoa ja välineitä maaseudun kehittämiseen, tuntuu suoran hyödyn osoittaminen hankalalta. Hankkeiden vaikuttavuutta vähentää ennen kaik- kea tulosten jättäminen hyödyntämättä. Etenkin maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän ja sen alais- ten teemaryhmien on toivottu käyttävän tuloksia hyödykseen entistä voimakkaammin. (Vainio ym. 2006: 16; Mukkala ym. 2007: 14; Siirilä ym. 2009: 23, 27–29.)

Tutkimusrahoituksen tärkeys

Vaikka valtakunnallisen tutkimusrahoituksen sisäl- löistä, kriteereistä ja vaikuttavuudesta on esiintynyt erilaisia näkemyksiä, ei hankkeiden tarpeellisuutta ole koskaan kyseenalaistettu. Tämänkaltaista rahoitusmallia ja rahoituksen tasoa on pidetty maa- seutupolitiikan ja sen tutkimuksen kannalta yksi- selitteisen välttämättömänä (Sillanpää ym. 2012: 96). Esimerkiksi suurin osa vuosina 2005–2007 päättäneistä valtakunnallisista maaseudun tutki- mus- ja kehittämishankkeista ei tehtyjen haastatte- lujen perusteella olisi saanut rahoitusta mistään muualta. Etenkin tutkimushankkeissa syynä muun rahoituksen heikkoon saatavuuteen mainitaan hankkeen kytkeytyminen juuri maaseutuun. Suo- malainen maaseutututkimus olisi hyvin kapea- alaista ilman maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kautta kanavoitavaa valtakunnallista rahoitusta. (Siirilä ym. 2009: 28.) Kyseisen rahoitusmahdolli- suuden lakkauttaminen vaikuttaisi samalla koko maaseutupolitiikan toteuttamiseen merkittävästi (Sillanpää ym. 2012: 95).

Rahoituksen taso on vuosien aikana heilahdel- lut jonkin verran, mutta esimerkiksi vuodelle 2011 maa- ja metsätalousministeriö, joka vielä tuolloin myönsi maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kaut- ta kulkevan hankerahoituksen, oli varannut valta- kunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin noin 2,8 miljoonaa euroa. Myönnettä- vä rahoitus jakautui siten, että jatkohankkeille

myönnettiin 1,72 miljoonaa euroa ja uusille hank- keille 1,08 miljoonaa euroa. Hakemuksia saapui yhteensä 100 ja haettu summa oli yhteensä yli kol- me miljoonaa euroa enemmän kuin mitä hankkei- siin voitiin myöntää, ja yli miljoona euroa edellis- vuotta enemmän. Hankehakemuksista 63 eli kaksi kolmasosaa oli professorit mukaan lukien tutki- mushankkeita, mutta näistä vain 37 voitiin esittää rahoitettavaksi. Määrärahasta yli puolet eli 1,58 miljoonaa euroa kohdistui tutkimushankkeisiin. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän ... 2012: 17.)

Epävarma tulevaisuus

Pohdinta hankehaun teemojen tarpeellisuudesta tai hankkeiden vaikuttavuudesta saa kokonaan uu- sia sävyjä, jos nykyisenkaltainen rahoitusmahdolli- suus muuttuu olennaisesti tai loppuu kokonaan. Tosiasiahan on, että merkittävä osa suomalaisesta maaseutututkimuksesta on pro gradu -töitä lu- kuun ottamatta kuulunut nimenomaan maaseutu- politiikan yhteistyöryhmän tai sen edeltäjän kautta kanavoituun järjestelmään. Mikäli perinteinen maaseutututkimuksen rahoitus muuttuu voimak- kaasti, on etsittävä vaihtoehtoisia rahoituskanavia. Maaseutupolitiikan kanssa työskennelleiden tutki- musryhmien toimenkuvaa joudutaan kenties suuntaamaan kokonaan uusille urille. Onko varau- duttava siihen, että maaseutututkijoiden jo ennes- täänkin pieni joukko supistuu entisestään?

Ajatus siitä, että suomalainen maaseutututki- mus loppuisi kokonaan rahoitusongelmien takia, ei kuitenkaan voi olla mahdollinen. Vaikka maa- seutupolitiikan neuvottelukunnan asettama tee- maryhmä määritteli vuonna 1993 maaseutututki- muksen maaseudun kehitystä ja sen ongelmia jä- sentäväksi tai niihin ratkaisuja hakevaksi tutkimukseksi (Uusitalo 1998: 44–45), on maa- seutututkimus ymmärrettävä tätä laajemmaksi ko- konaisuudeksi. Maaseutututkimus on maaseudun talouden, kulttuurin, sosiaalisten suhteiden ja ympä- ristön tutkimusta ilman ongelmien tietoista ko- rostamista (Tykkyläinen 1991: 201). Maaseututut- kimus voidaan määritellä myös maaseudun, sen taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen raken- teiden, maaseudulla asuvien ihmisten, heidän elin- olosuhteiden ja toiminnan sekä maaseudun kult-

tuurin ja historian tutkimukseksi siten, että keskiössä on maaseudun ihminen ja ihmisen toiminta maaseudulla (Siiskonen 2003: 6).

Maaseudun ja maaseutupolitiikan merkitys

Maaseutututkimuksen laaja määrittely osoittaa, että valtakunnallisten maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoituksessa on kyse ennen kaikkea maaseutupolitiikasta ja sen tulevaisuudesta. Tutkimushankkeiden poliittista luonnetta voitaisiinkin hyvin korostaa käyttämällä nimitystä *maaseutupoliittinen tutkimus* erotuksena muusta maaseutuun liittyvästä tutkimuksesta. Maaseutupolitiikan yhtenä välineenä on näillä maaseutupoliittisilla tutkimuksilla haettu todellista hyötyä koko hankehistorian ajan. Toteuttajan näkökulmasta on kuitenkin turhauttavaa, jos tutkimustuloksilla ei ole juurikaan merkitystä. Yksittäinen tutkija voi tuoda tutkimustuloksensa mahdollisimman laajasti julkisuuteen sekä osallistua keskusteluun ja seminaareihin. Vaikka hän tässä tehtävässä onnistuisi, ovat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen ja muutokseen kuitenkin varsin rajalliset.

Viime vuosina maaseutupoliittista tutkimusta on tehty muun muassa kyläkouluista, kuntarakenteesta, hyvinvointipalveluista ja kakkosasumisesta. Valtakunnan- ja paikallistasolla tehdyt päätökset tai poliittiset linjaukset samoista aihepiireistä ovat kuitenkin tavallisesti olleet varsin kaukana maaseutupoliittisen tutkimuksen tuloksista samoin kuin maaseutupoliittisista tavoitteista ja arvoista. Jos lukee virallisia linjauksia toimenpiteistä, jotka koskevat esimerkiksi harvaan asutun maaseudun suhteellisen aseman heikkenemisen pysäyttämistä, julkisten palvelujen saatavuuden turvaamista, maanteiden jatkuvaa kohentamista sekä nopeiden tietoliikenneyhteyksien luomista, ja vertaa niitä toteutuneeseen kehitykseen, huomaa kiistattoman ristiriidan. Keskittämiskehitys kiihtyy eikä maaseutupolitiikan ääni kuulu.

Maaseudusta keskustellessa ja päätöksiä tehtäessä on poikkeuksetta kyse arvovalinnoista. Maaseutu säilyy ja tutkimus jatkuu tavalla tai toisella, vaikka maaseutupoliittista vaikuttavuutta sillä ei olisi-kaan. Nykyisen politiikan kiihdyttämä maaseudun

muutos on tärkeä aihe tutkittavaksi ja dokumentoitavaksi niin tieteellisesti kuin paikallistasollakin. Tutkittavaa riittäisi myös niissä nykypäättäjien aseenteissa, jotka ilmenevät maaseutumyönteisinä ainoastaan juhlapuheissa. Jokainen voi toki tehdä myös omalla kohdallaan arjen pieniä ratkaisuja maaseudun hyväksi. Maaseudun uusi aika -lehden 20-vuotisjuhlavuosi on mainio ajankohta laajalle keskustelulle maaseutututkimuksen tulevaisuudesta ja rahoitusmahdollisuuksista. Tähän keskusteluun tarjoutuu oivallinen tilaisuus viimeistään elokuisessa maaseutututkijatapaamisessa Kalajoella.

LÄHTEET

- Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme 2004. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 10/2004.
- Henttinen, Annastiina 2009. Maaseutu politiikan tantereena. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1988–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2009.
- Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka 2000. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2000.
- Lemetyinen, Telle & Sami Kurki 2003. Näkemyksiä maaseutututkimuksesta – tutkimusohjelmaesityksen valmistelun loppuraportti. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Seinäjoki. Raportteja ja artikkeleita 84.
- Maaseudun kehittämisohjelma 1991. Suomen maaseutupolitiikan tavoitteet, strategiat ja keinot 1990-luvulla. Maaseudun kehittämisprojekti. Sisäasiainministeriö, kunta- ja aluekehitysosasto, moniste 10.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2012. Rahoitetut hankkeet. Hankkeet 2000–2012. Saatavissa: http://www.maaseutupolitiikka.fi/hankkeet/hankkeiden_rahointus. [Viitattu 4.2.2013].
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2011. 2012. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2012.
- Mukkala, Maarit, Arttu Vainio, Miia Mäntylä, Susanna Nevalainen & Verna Mustonen 2007. Vuosina 2003 ja 2004 päättyneiden YTR-hankkeiden arviointi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2007.
- Puustinen, Hannu 2001. Valtakunnalliset maaseudun kehittämis- ja tutkimushankkeet 1999. Yhteenvedo- ja arviointiraportti. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2001.
- Siirilä, Heli, Miia Mäntylä, Nea Aspholm, Tuomas Peltola, Kimmo Riusala, Verna Mustonen & Kalle Nieminen 2009. Vuosina 2005–2007 päättyneiden valtakunnallisten maaseudun tutki-

- mus- ja kehittämishankkeiden arviointi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2009.
- Siiskonen, Pirjo 2003. Suomalainen maaseutututkimus 1980–2000. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 9/2003.
- Siiskonen, Pirjo 2009. Suomalaisen maaseutututkimuksen kehittämisen juonteita. Teoksessa: Jouko Nikula (toim.). Maaseutuaiheita – Rural Motifs. Essays in Honour of Professor Leo Granberg. Aleksanteri Series 5/2009. 76–94.
- Sillanpää, Keimo, Tommi Ålander, Päivi Pylkkänen, Liisa Kytölä & Reijo Keränen 2012. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän arviointi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2012.
- Toimiva maaseutu 1996. Maaseutuohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän ehdotukset ja perustelut. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/1996.
- Tykkyläinen, Markku 1991. Maaseutututkimus ja maaseudun kehittämissstrategiat. Terra 103(3): 200–208.
- Uusitalo, Eero 1998. Elinvoimaa maaseudulle – miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet. Otava, Helsinki.
- Vainio, Arttu, Lasse Löytty & Miia Mäntylä 2006. Vuosina 2001–2002 päättyneiden YTR-hankkeiden arviointi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2006.
- Viljanen, Kirsi 1996. Maaseutupolitiikan neuvottelukunnan rahoittamat kehittämis- ja tutkimushankkeet 1995. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 7/1996.
- YTR-raportti 1999. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän toimintaker-tomus 1995–1998 sekä kehittämissstrategiat vuosille 1999–2001. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/1999.

